

ABDULLA QODIRIYNING JADIDCHILIKDAGI O'RNI

Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullaevna

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat

texnika universitetining dotsenti

Eshmamatov Quvonchbek Baxtiyor o'g'li

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat

texnika universitetining 2 bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mashhur o'zbek yozuvchisi va jamoat arbobi Abdulla Qodiriyning jadidchilik harakatidagi o'rni ko'rib chiqilgan. A. Qodiriyning ma'rifat taraqqiyoti, jamiyatni isloh qilish va milliy ongni shakllantirishga qo'shgan hissasini orqali tahlil qilingan. Ayniqsa, Qodiriyning erkinlik va taraqqiyot g'oyalarini aks ettirgan asarlariga alohida e'tibor qaratiladi. Tadqiqot Qodiriyning Markaziy Osiyodagi jadidchilik harakatining asosiy vakillaridan biri sifatida ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: jadidchilik, jadidchilik harakati, matbuot, millat, ozbek xalqining ilmiy salohiyati, xalq manfaati, Abdulla Qodiriy she'rlari, "O'tkan kunlar", "Mexrobdan chayon" singari tarixiy asarlari.

Abdulla Qodiriy (1894-1938) o'zbek adabiyotining atoqli namoyandalaridan biri bo'lib, u nafaqat adib, balki jadidchilik harakatining faol ishtirokchisi ham edi. Uning ijodi va faoliyati jadidchilik g'oyalarining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Abdulla Qodiriy jadidchilik harakatining eng nufuzli vakillaridan biri sifatida o'zbek adabiyoti va ma'rifatchilik taraqqiyotiga katta hissa qo'shdi. Uning asarlari o'zbek milliy

adabiyotining durdonalari hisoblanib, hozirgi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan. Qodiriyning ijodi va jadidchilik harakati o'zbek xalqining ma'naviy yuksalishida muhim o'rin tutadi

Jadidchilik – XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda shakllangan islohotparvarlik harakati bo'lib, asosiy maqsadi ilm-fan, madaniyat va ta'lim orqali jamiyatni rivojlantirish edi. Bu harakatning yetakchilari Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon va boshqa ziyolilar bo'lib, ular yangi usuldagi maktablar ochish, matbuot nashrlarini yo'lga qo'yish, sahna asarlari yaratish va jamiyatni uyg'otish kabi masalalarga e'tibor qaratgan.

2020-yil 24-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga murojaatnomasida milliy qadriyatlarni, xususan, jadidlar merosini chuqur o'rganish va targ'ib qilish muhimligini ta'kidlagan edi. U jadidchilik harakati vakillarining mamlakatimiz taraqqiyotiga qo'shgan hissasini qayd etib, ularning g'oyalari va islohotlarini o'rganish yosh avlod tarbiyasida katta ahamiyat kasb etishini aytgan.

Prezident o'z nutqida jadidlarning ilm-ma'rifat, mustaqillik, taraqqiyot yo'lidagi xizmatlarini qayta ko'rib chiqish va ularning nomini tiklash bo'yicha ishlarni davom ettirish zarurligini bildirgan. Shu bilan birga, ularning asarlari va g'oyalari asosida yangi tadqiqotlar o'tkazish, tarixiy haqiqatni tiklash bo'yicha ilmiy izlanishlarni kuchaytirish lozimligini alohida ta'kidlagan.

Bu murojaatnoma asosida keyinchalik jadidlar merosini o'rganish va ommalashtirish bo'yicha turli loyihalar amalga oshirilmoqda.

Abdulla Qodiriy ham jadidchilik harakatining faol ishtirokchilaridan biri bo'lib, u o'z asarlarida jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy muammolarni qalamga oldi. Uning "O'tkan kunlar" (1926) va "Mehrobdan chayon" (1929) romanlari jadidchilik g'oyalarining aks-sadosi bo'lib, xalqni ilmga, ma'rifatga undash, eski qarashlardan voz kechishga chaqiradi.

Qodiriy o‘z davrining ilg‘or fikrli ziyolisi sifatida xalq hayotining ijtimoiy jihatlarini chuqur yoritgan. Uning asarlarida jadidchilikning quyidagi asosiy g‘oyalari aks etadi:

- **Ma’rifat va ilm-fanni targ‘ib qilish** – Asarlarda savodsizlikning zararli oqibatlari ko‘rsatilgan.
- **Erk va ozodlikni ulug‘lash** – Qodiriy mutaassiblik va johillikka qarshi kurashgan.
- **Ayollar huquqlarini himoya qilish** – “O‘tkan kunlar” romanida ayollarning jamiyatdagi o‘rni va huquqlari masalasi ko‘tarilgan.

Qodiriyning ijodi jadidchilik harakatining amaliy ifodalaridan biri bo‘lib, u o‘z asarlari orqali xalqni uyg‘otishga intildi. U gazetachilik bilan ham shug‘ullanib, o‘z davrining dolzarb masalalarini matbuot orqali yoritdi. Shuningdek, u adabiyot orqali milliy ongni shakllantirishga va jamiyatni islohotlar sari yetaklashga harakat qilgan.

XX asr boshlarida ana shunday murakkab vaziyatni aks ettirgan adabiyot boshqa barcha davrlar adabiyotidan keng ommani uyg‘otish, xalqning o‘rganib qolgan past turmush darajasidan chiqarish, millat, xalq manfaatlarini o‘ylash, o‘zbek xalqining ilmiy salohiyatli xalqlar qatorida ko‘rishni istash kabi g‘oyalari ilgari surilganligi bilan farq qiladi. Qodiriy, Fitrat, Cho‘lpon kabi ijodkorlarimizning barcha asarlarida xalqni ma’rifatli qilish uning tamadduniga yo‘l ochishi g‘oyasi yotadi. Avloniy, Hamza kabi ijodkorlar esa nafaqat o‘zlari yaratgan asarlari orqali, balki bu borada ko‘zga tashlanarli amaliy harakatlari (teatr, gazeta, jurnallar tashkil qilish, maktablar ochish v.h.) orqali xalqni ma’rifatli qilishga uringanlar. Ularning har bir asarlarini o‘qir ekanmiz, o‘tmishning qora dog‘lari, o‘sha davr fojialarining bo‘yi dimog‘imizni achitadi.

Jadidlar yo‘qotilgan erkning qaytarilishi, yosh avlodni ilm-salohiyatli qilish, mavjud tuzumga ko‘r-ko‘rona bo‘ysunmaslik va yuqorida keltirilgan milliy mafkurasining asoslarini nafaqat xalq ongiga g‘oyaviy jihatdan yoyishdi, balki xalqning qalbiga asarlari orqali kirib borib, chuqur o‘rin egallashdi.

Ma'lumki, insoniyat tarixida mustamlakachi davlatlar uchun, avvalo, xalqning milliy g'ururi, ona tili, adabiyoti mahv etish tendensiyasi ustuvor sanaladi. Chunki xalqning dunyoqarashini aynan shu vositalar bilan o'zgartirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, jadidchilik davri adabiyoti davr muammolarini, millat fojiasini yorqin aks ettirish orqali, ma'lum ma'noda, millatni zulmatdan asrab qoldi. Jadidchilik harakati namoyondalari yaratgan asarlar xalqimiz qalbiga chuqur kirib bordi. Ahamiyatlisi, bu davr adabiyotida aks etgan muammolar bugungi kun uchun ham dolzarbligicha qolmoqdaki, jadid davri adabiyotini qancha keng targ'ib qilsak, o'rgansak, yoshlar ongini o'stirishda shuncha foydalidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Abdulla Qodiriy. O.,tgan kunlar. Toshkent 2008
2. <https://arboblar.uz/uz/people/kadyri-abdulla>
3. Norboyeva Zarina, Abdulla Qodiriy ijodining yoshlar hayotida tutgan o.,rni. Vol. 6 No. 3 (2023): PEDAGOG